

REMÂDÎ (الرمادي)

Ebû Ömer Yûsuf b. Hârûn er-Remâdî
el-Kindî el-Kurtubî
(ö. 403/1013 [?])

Kurtubalı şair.

IV. (X.) yüzyılın başlarında Kurtuba'da (Cordoba) doğdu. Humeydî, onun Remâdî nisbesini Mağrib'de (veya Endülüs'te ya da İskenderiye-Berka arasında) bulunan Remmâde adlı yerle ilgili görürse de (*Cezvetü'l-muktebis*, s. 346) bu özellikle nisbet kuralı açısından doğru bulunmamış ve nisbenin "kül" (çamaşır külü) anlamındaki "remâd" ile ilgisi daha gerçekçi görülmüştür. Şairin İspanyol Rumencesi'nde lakabı Ebû Cenîs'tir (Ebû Cenîş). Bu dilde "cenisa" "kül" mânâsında olduğundan Ebû Cenîs, Remâdî nisbesine tekabül eder. Bu durum onun muhtemelen gençliğinde çamaşır külü ticaretiyle uğraştığını gösterir (İbn Beşkûvâl, II, 637; *EI*² [İng.], VIII, 419). Ebû Huneş ve Ebû Sebîh künyeleri Ebû Cenîş'in hatalı şekilleridir. Kindî nisbesi soyunun Kinde kabilesine kadar uzandığını gösterir. Döneminin önde gelen edebiyatçıları, "Şiir Kinde'de başladı ve Kinde'de son buldu" sözüyle İmrûülkays'ı ve Remâdî'yi kastetmişlerdir (İbn Dihye el-Kelbî, s. 3).

Sarakusta'da (Saragossa) bulunduğu kısa bir sürgün dönemi dışında Kurtuba'da yaşayan Remâdî'nin hayatındaki üç önemli olay Ebû Ali el-Kâfî'ye bağlılığı, Hâcib Ca'fer el-Mushaffî'nin davasına sadakati ve Halve'ye olan aşkıdır. Küçük yaşta şiire ilgi duyan Remâdî âmâ şair ve edip Yahyâ b. Hüzeyl'den edebiyat ve şiir dersleri aldı. Endülüs Emevî Halifesi III. Abdurrahman tarafından 330 (942) yılında Bağdat'tan Endülüs'e davet edilen ve beraberinde Arap edebiyatıyla ilgili temel kaynakları ve ünlü şairlere ait birçok divanı da getiren Ebû Ali el-Kâfî ile tanıştıktan sonra onun yanından hiç ayrılmadı ve kendisinden *Kitâbü'n-Nevâdir*'ini okudu. Kâfî'ye olan hayranlığını belirttiği, otuz beyti zamanımıza ulaşan (Seâlibî, II, 100) "Lâmiyye"sini nazmetti. Bu şiirindeki başarısından dolayı daha önce İbn Hânî el-Endelüsî, İbn Derâc ve Ebû Tâlib Abdülcebâr'a verilmiş olan- "Mağrib'in Mütenebbisi" unvanıyla anıldı. Kurtuba'da bir süre ders okutan Remâdî'den Zünnûnî Emîri Erkam b. Abdurrahman ve başkaları ders okudu, Ebû Bekir Mus'ab İbnü'l-Faradî kendisinden bazı şiirlerini rivayet etti.

Endülüs Emevî halifeleri III. Abdurrahman, II. Hakem ve oğlu II. Hişâm dönemin-

de yaşayan Remâdî, II. Hakem zamanında şöhrete kavuşarak sarayın en büyük şairi oldu. II. Hişâm'ın da önde gelen şairlerindendi. Ancak II. Hakem'in yönetimini beğenmeyen şiirler yazdığı, onu tahttan indirme ve İspanyol asıllı annesi Subh'a karşı tam bir teslimiyet içinde bulunan zayıf iradeli oğlu Hişâm'ın tahta geçmesini önleme, yerine III. Abdurrahman'ın torunu Abdurrahman b. Ubeydullah'ı tahta geçirme komplosuna karıştığı için Emevî Başveziri İbn Ebû Âmir el-Mansûr tarafından Medînetüzzehrâ'da hapse atıldı (367/978). Hapishanede kötü muameleye mâruz kalan Remâdî, "Kâfiyye" ve "Lâmiyye" kasidelerini burada yazdığı gibi kuşların özelliklerini tasvir ettiği *Kitâbü't-Tayr* adlı divanını da bu sırada kaleme aldı, her kasidenin sonunda hapisten kurtulması için şefaathı olmasını talep ettiği Veliaht II. Hişâm'ı öven mısralara yer verdi. Dostlarının araya girmesiyle hapisten çıkarılıp Sarakusta'ya sürgüne gönderilen Remâdî, şehrin valisi Abdurrahman b. Muhammed et-Tücbî'ye "Mîmiyye" adlı kasidesini sundu. İbn Ebû Âmir el-Mansûr tarafından kimseyle görüşmemesi şartıyla Kurtuba'ya dönmesine izin verildi. Nihayet tamamen affedilen Remâdî, İbn Ebû Âmir'in maiyetine girmeyi başardı ve 375'te (985) Berşelûne'ye (Barcelona) karşı yapılan harekâta katıldı. Endülüs Emevî Devleti'nin yıkılmaya yüz tuttuğu dönemde sefil bir hayat süren Remâdî, V. (XI.) yüzyılın ilk yıllarında (403/1013 veya 413/1022) malî sıkıntılar içinde Kurtuba'da öldü.

Kurtuba'nın parfümeri ve ziynet eşyasının satıldığı, bu sebeple kadınların uğrak yeri olan aktarlar (İşbîliye) kapısından bir cuma günü geçerken gördüğü bir câriyeye âşık olan Remâdî onunla konuşma imkânı buldu ve adının Halve olduğunu öğrendi. Câriye aynı yerde her cuma görülebileceklerini söylediği halde Remâdî onu bir daha göremedi. Platonik aşkını şiirlerine yansıtan Remâdî, Halve'nin Sarakusta'da bulunduğu haberini alınca oraya hareket etti ve şehrin valisine sunduğu methiyenin nesîb bölümünde Halve'ye olan aşkıdan söz etti. Vali, Halve'nin câriyelikten kurtulması için gerekli olan 300 altını Remâdî'ye verdi (Ahmed Heykel, s. 299-300). Şairin Kurtuba'ya dönmelerinden sonra unutulduğu anlaşılan bu aşk hikâyesi İbn Hazm'ın *Ṭavku'l-ḥamâme*'sinde, "Bir bakışta âşık olanlar bölümü"nde ilk sırada yer almış ve yaşanmış bir aşk hikâyesi olarak ayrıntılarıyla anlatılmıştır (s. 40-42). Remâdî'nin aşk hikâyesinin asil şöhreti buradan kaynaklanmaktadır.

Döneminde Endülüs'ün en büyük şairlerinden sayılan Remâdî klasik temaların çoğunda eser vermiş, halk diline yakın bir yalınlıkta ve özensizliğe varan bir rahatlıkla kissa üslûbunu andıran eserler ortaya koymuştur. En çok işlediği temalar medih, gazel ve tasvirle bazı siyasî hiciv ve eleştirilerdir. İbnü'l-Ebbâr, II. Hakem'in kardeşi Abdülazîz b. Abdülazîz'e methiye olarak yazılmış olan, bahçe ve çiçek tasvirleri içeren 100 beyitlik bir kasidesinden on mısra zikretmektedir (*el-Hulletü's-siyerâ*², I, 211-212). Nilüfer, şebboy gibi çiçekler, ayrıca deniz, gemi, gök, bulut, şimşek, gece ve yıldızlarla güvercin, at ve bazı tasvirlerinde genellikle İmrûülkays b. Hucr, Zeyd el-Hayl gibi şairlerin motiflerini kullanmışsa da tasvirlerindeki bazı teşbihleri orijinal bulunmuştur. Özellikle Halve için yazdığı gazel ve nesîblerinde aşk ve göz yaş temalarını işlemiştir. Onun için nazmettiği gazellerle hapisteyken kaleme aldığı kasideleri daha özgündür. Aynı dönemde yazdığı *Kitâbü't-Tayr*'ından günümüze yalnız doğanla ilgili bir kasidesi (Lâmiyye) ulaşmıştır. Endülüs'e has müveşşah türünde de eserler veren Remâdî, bu türün ilk ustalarından İbn Abdürabbih'ten sonra ve Ubâde b. Mâüssemâ'dan önce müveşşah türüne bazı yenilikler getirmiş, "kufli"ler arasındaki kısa kıtalar olan "gusn"ları arttırmış, bunlarda halk dilini hatırlatan bir üslûb kullanmıştır. Bu sebeple İbn Senâülmülk, müveşşahlara dair olan *Dârü't-tırâz*'ında lafızlarının Remâdî tarzı olmasını iyi müveşşahın bir niteliği olarak saymıştır (İhsan Abbas, s. 229). Platonik aşkıyla ilgili gazellerinde müslümanların yönetimindeki İspanyollar'ın âyin ve kıyafetlerine dair verdiği bilgilerle siyasî eleştirileri tarihî açıdan önemli belgeler niteliğindedir. Remâdî'nin şiirlerinden çok azı zamanımıza ulaşmıştır ve bir divanının bulunup bulunmadığı bilinmemektedir. Şiirlerinin bir kısmını Ebû Bekir İbnü'l-Faradî ve İbn Abdülber en-Nemerî rivayet etmiştir. Tarih, biyografi ve edebiyat kaynaklarında yer alan bazı şiirlerini Mâhir Züheyr Cerrâz *Şi'ru'l-Remâdî Yûsuf b. Hârûn* adıyla bir araya getirmiştir (Beyrut 1400/1980).

BİBLİYOGRAFYA :

Seâlibî, *Yetimetü'd-dehr*, II, 100, 114-117; İbn Hazm, *Ṭavku'l-ḥamâme* (nşr. Tâhir Ahmed el-Mekkî), Kahire 1405/1985, s. 40-42; Humeydî, *Cezvetü'l-muktebis* (nşr. M. Tâvî et-Tancî), Kahire 1372/1952, s. 346-349; Feth b. Hâkân el-Kaysî, *Maṭmaḥu'l-enfüs ve mesraḥu't-te'ennûs fi mülâhi ehli'l-Endelüs* (nşr. M. Ali Şevâbîke), Beyrut 1403/1983, s. 311-321; İbn Bessâm eş-Senterîni, *eż-Zâhire*, I/1, s. 308, 309, 322, 469; II/1, s. 141, 156, 377, 467, 468; III/1, s. 346, 347,

348; İbn Beşkuvâl, *eş-Şıla*, II, 637-638; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebâ'*, XX, 62-65; İbn Dihye el-Kelbî, *el-Mu'trib* (nşr. İbrâhîm el-Ebyârî v.dğr.), Kahire 1993, s. 3-4; Abdülvâhid el-Merrâküşî, *el-Mu'cib fi telhîsi ahbârî'l-Mağrib* (nşr. M. Saîd el-İryan), Kahire 1368/1949, s. 23-27, 31; İbnü'l-Ebbâr, *el-Hulletü's-siyerâ'* (nşr. Hüseyin Münis), Kahire 1985, I, 211-212, 279, 280; İbn Saîd el-Mağribî, *Urvânü'l-murküşât ve'l-mu'tribât*, Kahire 1286, s. 57; a.mlf., *el-Muğrib fi hule'l-Mağrib* (nşr. Şevki Dayf), Kahire 1964, I, 392-394; Makkârî, *Nefhu'l-ğîb*, I, 296; III, 71, 72, 75, 364-366, 441; IV, 35-40, 74; V, 601; Brockelmann, *GAL*, I, 318; *Suppl.*, I, 478; Sezgin, *GAS*, II, 692-693; Ahmed Heykel, *el-Edebü'l-Endelüsî*, Kahire 1979, s. 283-302; Cevdet er-Rikâbî, *Fî'l-Edebî'l-Endelüsî*, Kahire 1980, s. 51, 91; Abdülâlî el-Vedgîrî, *Ebü 'Alî el-Kâli ve eşeruhü fi'd-dirâsâti'l-luğaviyye ve'l-edebîyye bi'l-Endelüs*, Rabat 1403/1983, s. 381-383; İhsan Abbas, *Târîhu'l-edebî'l-Endelüsî*, Beyrut 1985, s. 205-222, ayrıca bk. tür.yer.; H. Pérès, *eş-Şî'rü'l-Endelüsî* (trc. Tâhir Ahmed el-Mekkî), Kahire 1408/1988, s. 51, 72, 75, 154, 161, 197, 209, 358; a.mlf., "al-Ramâdî", *EI*² (İng.), VIII, 419-420.

MUSA YILDIZ

REMEL

(الرمل)

Ardından sa'y yapılan tavafın ilk üç şavtında yapılması sünnet olan hızlıca ve çalmlı yürüyüş (bk. TAVAF).

REMEL

(الرمل)

Aruz sisteminde bir bahir adı.

Halîl b. Ahmed'in aruz sisteminde "müctelibe" denilen üçüncü dairedaki üç bahirden (hezec, recez, remel) üçüncüsü olup genel sıralamada sekizinci bahir olarak geçer. Tef'ileleri yedi harfli (sübâiyye) bahirlere dendir. İllet ve zihaf kaidelerinin uygulanmaması halinde dairedaki nazârî şekli, iki hafif sebep ile (فَا + نُنْ) aralarındaki bir mecmû vetidden (عَلَا) oluşan "fâilâtün" (فَاعِلَاتُنْ) tef'ilesinin altı defa tekrarlanmasıyla meydana gelir. Cevherî'nin sıralamasına göre ise remel, "müfredât" denilen ve bir tek tef'ilenin belli sayılarda tekrarıyla oluşan bahirler arasında yer alır (*Kitâbü 'Arûzi'l-varağa*, s. 55). Halîl b. Ahmed bu bahri, remel kelimesinin "hasır örgüsü" anlamından hareketle birbiri üzerine muntazam bir şekilde yığılmış ince örgele benzeterek remel diye isimlendirmiştir (İbn Reşîk el-Kayrevânî, I, 270). Remel terimi, "fâilâtün" tef'ilelerinin ardarda sıralanışından doğan seri telaffuz sebebiyle kelimenin "hervele" (seri yürüyüş) an-

lamıyla da irtibatlandırılmıştır (Emîl Bedî Ya'küb, s. 88).

Ahfeş el-Evsat, Halîl b. Ahmed tarafından kesin kurallara bağlanmış vezinlerle izah edilemeyen şekillerden ve şiir tenkitçilerinin nazım kusurlarından bahsederken vezin bakımından beyitlerinin yapısı birbirine uymayan bütün zayıf şiirlere remel denildiğini ve bunun bir kusur sayıldığını kaydeder (*Kitâbü'l-Kavâfi*, s. 67). Aynı zamanda remel, nazım ve mûsikîyle alâkalı bir terim olup kadîm Araplar'ın "kasid, recez, remel" diye adlandırdıkları, belirli konulara tahsis edilmiş olan nazım türlerinden biridir (a.g.e., s. 68). Bu anlamıyla remel, kasid ve recez formları dışındaki bütün şiirler demek olup medfid, basit, vâfir, kâmil vb. bahirlerin meczû beyitleriyle söylenebilen, genellikle topluluk arasında inşad edilen, daha çok övgü, yergi ve fahra dair şiirlerdir. Remel hüzün, ferahlık, övünç, kahramanlık ve ağıt gibi duygusal konuları işlemeye elverişli ince ve zarif bir bahir olarak tanımlanır.

Aruza dair klasik kitaplarda ve bunlara muhteva bakımından bağlı kalan yeni eserlerde iki aruz ve beş darbdan oluşan remelin vezin grupları şöyledir: A) Tam beyit (her iki şatrdan üçer cüz mevcut): I. aruz (mahzuf = son hafif sebep hazfedilmiş) ve 1. darb (sahih) ile: --- / --- / --- // --- / --- / --- (fâilâtün) I. aruz (mahzuf) ve 2. darb (mahzuf) ile: --- / --- / --- // --- / --- / --- (fâilün)

I. aruz (mahzuf) ve 3. darb (maksur = son hafif sebebin sükûnu hazfedilmiş ve son harekeli harf sükûnlanmış olan şekil) ile: --- / --- / --- // --- / --- / --- (fâilân).

B) Meczû beyit (her iki şatrdan birer cüz eksilmiş), II. aruz (sahih) ve 4. darb (sahih) ile: --- / --- // --- / --- (fâilâtün). II. aruz (sahih) ve 5. darb (müsebbağ = son hafif sebep olan cüze, sâkin bir harf eklenmiş şekil) ile: --- / --- // --- / --- = (fâilâtân). II. aruz (sahih) ve 6. darb (mahzuf) ile: --- / --- // --- / --- (fâilün).

Haşiv, aruz ve darb cüzlerindeki bütün "fâilâtün"ler (---) ikinci sâkin harfin hafifiyle (habn) "feilâtün" (---); son harfin sükûnunun hafifiyle (keff) "fâilâtü" (---) ve "fâilün" (---), habn ile "feilün" (---) şekillerine dönüşebilir. Bu değişiklikler sırasında kısa hece ile biten bir tef'ileyi kısa hece ile başlayan bir tef'ile takip etmesi (muâkabet) câiz değildir.

Nazım tekniğinde sanatkarların yaptıkları yenilikleri de içeren bazı eserlerde remelin başka vezin grupları da yer alır. Celâl Hanefî'nin tesbit etmiş olduğu otuz yedi vezin grubu illet ve zihaf kaidelerinin uygulanmış şekilleriyle toplu olarak aşağıda verilmiştir (*el-'Arûz*, s. 310-363):

--- / --- / --- (---) //
 --- (---) / --- / --- (---) (---=)
 (fâilân)
 --- / --- (---) (---=) //
 --- / --- (---) (---=) (---) (fa'lün)
 --- (---) (feal) / --- //
 --- (---) / --- (---) (---)
 --- (---) (fa'lü) / --- //
 --- (---) / ---
 --- / --- / --- (---=) //
 --- / --- (---) (---=) (fa'lân)
 --- / --- //
 --- (---=) / ---
 --- / --- //

İran şiirinde pek çok vezin türetilmiş olan remel bahrinin esas şekli bir beyitte "fâilâtün"ün (---) sekiz defa tekrarı ile elde edilmiştir. En çok kullanılan vezin şekilleri şunlardır:

--- / --- / --- / --- (---=)
 (---) (---=) (---) //
 --- / --- (---) (---=) (---) //

Tam ve meczû beyitlerin birer şatrları üzerinde önemli bir kısmı gösterilen bu değişikliklere ilâve olarak bütün "fâilâtün (feilâtün)"lerin (---) yerine "fâilâtü (feilâtü)" (---) gelebilir. Remel, İslâmî İran şiirinde, eski örneklerinden itibaren görülen, Hâfız-ı Şîrâzî'nin ve Mevlânâ Celâled-dîn-i Rûmî'nin de en çok kullandığı bir bahir olmuştur. Cetveldeki son şekil özellikle mesnevilerde görülür. Ferîdüddin Attâr'ın *Manîku't-tayr*'i, Emîr Hüsrev-i Dihlevî'nin *Nüh Sipih*'i, Refîî'nin *Beşâretnâme*'si, Câmî'nin *Heft Evreng*'i oluşturan mesnevilerinden *Sübhatü'l-ibrâ'* belli başlı örneklerdir.

Türk şiirinde de birkaç özel vezin dışında İran şiirinde kullanılan remel vezin şekilleri geçerlidir. Bunun en belirgin örneği Kadî Burhâneddin'in tuyuğudur. Türk Çağatay edebiyatında da bu bahrin bazı nazım şekillerine rastlanır. Mesnevilerde kullanılan remel tarzına Türk şiirinde on birli hece vezniyle yazılan şiirlerde, muhtemelen Mevlânâ'nın etkisi dolayısıyla oldukça erken tarihlerde ve sıkça rastlanır. Mesnevi ve remel vezin sistemlerinin müşterek taraflarının varlığı Şeyyad Hamza'-